

УКРАЇНА У ВИМІРІ ПРОВІДНИХ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОБМІНУ

Н. В. Скрипник

студентка 2 курсу групи ЕП-22, навчально-науковий інститут економіки, менеджменту і права
Науковий керівник – к.е.н., доцент Г. Е. Гронтковська

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Стаття присвячена розгляду домінуючих тенденцій сучасного міжнародного науково-технологічного обміну та аналізу відповідності їм участі України у міжнародному трансфері технологій.

Ключові слова: міжнародний науково-технологічний обмін, експорт та імпорт технологій, високі технології.

Статья посвящена рассмотрению доминирующих тенденций современного международного научно-технологического обмена и анализу соответствия им участия Украины в международном трансфере технологий.

Ключевые слова: международный научно-технологический обмен, экспорт и импорт технологий, высокие технологии.

The work studies the prevailing tendencies in the sphere of the present-day international scientific and technological cooperation. The aim of the research is to analyze Ukrainian participation in international technologies transfer according to the said trends.

Key words: international scientific and technological cooperation, exports and import of technology, high technology.

У сучасній міжнародній економіці науково-технічний прогрес та інновації стали головним чинником, який формує порівняльні переваги та визначає міжнародну конкурентоспроможність країни. Однак відміни у забезпеченості базовими факторами виробництва, їх якісних характеристиках на тлі прагнення до країн здобуття технологічного та економічного лідерства об'єктивно обумовлюють потребу у міжнародному науково-технологічному обміні. Необхідність модернізації економіки України, радикальних структурних змін інноваційного спрямування задля технологічного прориву актуалізують дослідження проблем участі країни у міжнародному трансфері технологій.

Метою статті є розгляд провідних тенденцій міжнародного науково-технологічного обміну та аналіз чинників, які перешкоджають розширенню участі у ньому України.

Інтенсивний розвиток міжнародного науково-технологічного обміну, зумовлений прискоренням темпів науково-технічного прогресу й радикальним скороченням проміжку часу між появою нової технології та її використанням у масовому виробництві, відзначається з другої половини ХХ ст. В сучасних умовах він перетворився на найдинамічнішу форму міжнародних економічних відносин. Крім високих темпів розвитку до провідних сучасних тенденцій міжнародного науково-технологічного обміну слід віднести:

- *формування дворівневої структури світового ринку технологій* – між промислово розвиненими країнами здійснюється обмін високими технологіями, передача низьких (морально застарілих) і середніх (традиційних) технологій йде у напрямку від промислово розвинених країн до країн, що розвиваються, що закріплює наявний між ними технологічний

розрив;

- *стійке домінування на світовому ринку технологій промислово розвинених країн* – їх частка у міжнародному науково-технологічному обміні становить майже 90% [1, 361];
- *концентрація технологічних ресурсів у незначного числа країн* – понад 60% загального обсягу міжнародного науково-технологічного обміну припадає на п'ятірку найбільш розвинених країн світу – США, Японію, Великобританію, Німеччину і Францію [1, 361];
- *перетворення ТНК на головних суб'єктів міжнародного технологічного обміну* – в сучасних умовах до 2/3 нових технологій передаються внутрішньокорпоративними каналами, внутрішньокорпоративними є також понад 60% ліцензійних надходжень промислово розвинених країн (у США – 80%) [2, 118];
- *високий рівень монополізації світового ринку технологій* (понад 90%) порівняно з іншими сферами міжнародного обміну, що пов'язано як з унікальними властивостями самих об'єктів торгівлі, так і з концентрацією значної частини науково-технічних розробок у ТНК і встановленням ними монополюю високих цін на запатентовану продукцію;
- *зростання участі у міжнародному технологічному обміні „венчурних” фірм* – дрібних і середніх фірм, на які великий бізнес перекладає ризик науково-дослідних і конструкторських розробок, освоєння нової продукції, випробування нововведень;
- *збільшення частки наукоємних високотехнічних товарів у загальній структурі світового експорту* – частка продукції високих і середніх технологій в експорті розвинених країн складає: у США – 74,7%, в Японії – 83,4%, в ЄС – понад 63% [3].

Участь України у міжнародному науково-технологічному обміні поки що є відносно незначною і здебільшого йде у розріз із загальносвітовими тенденціями. Серед найвагоміших причин такого стану є недостатність інвестицій. Між інноваційним та інвестиційним процесами, рівнем інвестування та рівнем економічної активності існує складний взаємозв'язок. З одного боку, інновації у вигляді нових конкурентоспроможних технологій і товарів здатні забезпечувати до 90% приросту ВВП, що має місце у промислово розвинених країнах світу. З іншого – впровадження інновацій потребує інвестицій, брак яких в умовах тривалої кризи і стагнації відчуває економіка України. На втілення нових знань у нові технології, обладнання, освіту працівників та організацію виробництва розвинені країни виділяють 80-95% приросту ВВП [4, 44]. У промислово розвинених країнах питома вага витрат на наукові та науково-технічні розробки у ВВП становить приблизно 3%: в Японії – 3,36%, у США – 2,8%, у Південній Кореї – 4%, по ЄС-27 середній показник дорівнював 2,03%, у Фінляндії, Швеції та Данії він перевищував 3%. В Україні частка витрат на виконання НДДКР у ВВП у 2012 р. становила всього 0,75% і була нижчою за рівень, який вважається критичним (0,9%) [5, 150; 6]. В абсолютному виразі Україна сумарно витрачає на дослідження у 500 разів менше коштів, ніж США, і в 30 разів менше, ніж Росія [7].

Іншою вагомою причиною є низькотехнологічна структура вітчизняного промислового виробництва, 70% якого припадає на сировинні галузі. Частка сировинної та низькотехнологічної продукції становить близько 2/3 вітчизняного експорту [8]. Частка продукції високих технологій у вітчизняному зовнішньоторговельному обороті оцінюється приблизно у 6% [9, 193], проте утворена вона передусім за рахунок імпортних, а не експортних потоків. Те саме стосується й науково-технологічного обміну: кількість придбаних країною у 2012 р. технологій у 25 разів перевищувала кількість переданих нею за кордон [10].

Структурна недосконалість вітчизняної економіки зумовила стійку тенденцію до скорочення частки вітчизняних інноваційно активних промислових підприємств (з 22,9% у 1995 р. до 14,8% у 2000 р. та 13,8% у 2010 р.), яка і досі залишається низькою (17,4% у 2012 р.). Аналогічний показник для США, Японії, Німеччини, Франції становить 70-80%, середній показник для країн ЄС – 60-70%. Здатність України забезпечувати економічний розвиток за допомогою знань (згідно з Індексом економіки знань) у 2012 р. оцінено у 5,73 (США – 9,28,

Великобританія – 8,89, Польща – 7,23) [11, 4,5,7]. Приріст ВВП за рахунок впровадження нових технологій в Україні оцінюється всього у 0,7-1%. Частка інноваційної продукції в реалізованій промисловій продукції у 2012 р. становила всього 3,3% (у 2005 р. – 6,5%), а частка експорту інноваційної продукції знизилася до 36,9% (2005 р. – 50%) [11, 66]. Тому не випадково аналітики відзначають інноваційний регрес у сфері зовнішньої торгівлі України [9], який поширюється й на сферу науково-технологічного обміну. Лише у деяких високотехнологічних галузях, таких як ракетно-космічна, літакобудування, кораблебудування, виробництво зброї, Україна зберігає конкурентні науково-технологічні переваги, які, однак, нівелюються через низький рівень їх комерціалізації.

Участь країни у міжнародному трансфері технологій гальмується і станом її кадрового наукового потенціалу. За роки реформ число працівників наукових організацій скоротилося у 3,5 рази, число виконавців наукових і науково-технічних розробок – у 3 рази [12].

Подолання розглянутих диспропорцій та негативних тенденцій, що характеризують інноваційну діяльність в Україні та її участь у міжнародному трансфері технологій, передусім вимагає не лише визначення на державному рівні інноваційних структурних пріоритетів розвитку економіки, але й запровадження реальних механізмів їх фінансової підтримки, націленість усього інструментарію фінансової, монетарної та зовнішньоекономічної політики держави на заохочення участі як державного, так і приватного секторів економіки у реалізації інноваційної політики та міжнародному науково-технологічному обміні.

Список використаних джерел:

1. Фомишин С.В. Международные экономические отношения. Практикум. Учебное пособие / С.В. Фомишин, В.И. Фомишина, А.И.Тищенко, А.И. Градель. – Херсон: Дніпро, 2002. – 248 с.
2. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: Навч. посібник. Видання 2-ге перероб. та доп. / Ю.Г. Козак, Н.С. Логвинова, В.М. Осипов. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 325 с.
3. Бабець І. Обґрунтування заходів державного сприяння міжнародному трансферу технологій у контексті розширення зони вільної торгівлі / І. Бабець, Ю. Поляков, О.Мокий. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.lviv.ua/analytics/81.htm>.
4. Сумина О.Н. Развитие рынка технологических инноваций в Украине в процессе интернационализации науки и технологи / О.Н. Сумина, Ю.Я.Ткачук // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №2. – С. 139-144.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2012 році. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 287 с.
6. Стан фінансування наукової і науково-технічної діяльності в Україні. Науково-аналітична записка /Л.І.Федулова.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article;jsessionid=1CA24D2ADA608C251F3766F75E813FBD?art_id=54520&cat_id=54448
7. Стріха М. Українська наука перед викликами // Дзеркало тижня. Україна. – 2012. – №8.
8. Ромусік Я.В. Технологічна структура промисловості України в контексті збалансованості структурних пропорцій економіки // Економіка промисловості. – 2011. – № 4(56). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://econindustry.org/arhiv/html/2011/st_56_11.pdf
9. Мельник Т.М. Інноваційний регрес у товарній структурі зовнішньої торгівлі України / Т.М. Мельник, О.В. Зубко // Маркетинг і менеджмент інновацій– 2011. – №4. – Т.2. – С. 192-199.
10. Розраховано за: Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2012 році. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – С. 230.
11. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України. Аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2013. – 71 с.
12. Полохало В. Уряд олігархів та зубожіння вітчизняної науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2011/04/26/6140691/>